

آموزش و پرورش برای توسعه پایدار

ترجمه

دکتر سهراب رضائی

Education for Sustainability
(A Contribution to the Decade of Education for
Sustainability of Development), Moacir Gadotti, Sao
Paulo, Editora elivrraria Instituto Paulo Freire, 2009

میراثنامه	: گادوتی، مواسیر، ۱۹۹۱ - م.
عنوان و نام پدیدآور	: Moacir, Gadotti
مشخصات نشر	: آموزش و پرورش برای توسعه پایدار / [مواسیر گادوتی]؛ ترجمه سهراب رضایی.
مشخصات ظاهری	: تهران: نورالثقلین، ۱۳۹۲.
شابک	: ۲۱/۵×۱۴/۵، ص ۲۱۰، م.م.
وضعیت فهرست نویسی	: ۴۲۰۰۰ ریل : 978-964- 8968-76-7
پدیدافت	: فیا
پانداخت	: عنوان اصلی: Education for sustainability, ۲۰۰۹.
عنوان دیگر	: عنوان دیگر: مشارکت در دهه آموزش برای توسعه پایدار.
عنوان دیگر	: مشارکت در دهه آموزش برای توسعه پایدار.
موضوع	: آموزش محیط زیست
موضوع	: توسعه پایدار.
شناسه افزوده	: رضایی، سهراب، ۱۳۴۷ - مترجم
زده بندی کنگرد	: ۷۰۰۷۱/۴۶۳ : ۷۰۰۷۱/۴۶۳
زده بندی دیویی	: ۴۱۰۹۸۹۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۰۹۸۹۳

❖ عنوان: آموزش و پرورش برای توسعه پایدار

(مشارکت در دهه آموزش برای توسعه پایدار)

❖ ناشر: انتشارات نورالثقلین

• ترجمه: دکتر سهراب رضایی

• ویراسته: فروغ کاظمی

• نویب چاپ: اول ۱۳۹۳

• شمارگان: ۱۵۰۰

• قیمت: ۶۲۰۰۰ ریال

❖ شابک: 978-964- 8968-76-7 ISBN

WWW.PUBNOOR.COM

فهرست مطالب

معرفی.....	۷
فصل اول: اتحاد جهانی برای توسعه پایدار.....	۱۷
دهه‌ای در شرایط جهانی شدن.....	۲۷
فرصتی بی‌نظیر برای سیستم‌های آموزشی.....	۳۲
فصل دوم: توسعه پایدار و زندگی ایده‌آل.....	۴۱
تنوع معانی مفهوم توسعه پایدار.....	۴۶
نوعی اقتصاد دیگر برای توسعه پایدار.....	۵۵
فصل سوم: آموزش و پرورش برای زندگی پایدار.....	۶۱
تعلیم و تربیت زیست محیطی و آموزش و پرورش برای پایداری.....	۶۵
آموزش و پرورش برای فرهنگ صلح و پایداری.....	۷۳
تقابل با آموزش محیطی و آموزش برای پایداری.....	۸۰
فصل چهارم: پایداری و مدل اقتصادی.....	۸۹
چالش‌های بزرگ دهه.....	۹۵
فراخوانی برای انقلاب.....	۱۰۱
فصل پنجم: ملاحظات نهایی.....	۱۰۹

داده‌های اعلام شده از سوی IPCC^۱ (نشست بین‌المللی تغییرات آب و هوایی) در سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۰۶، موجب بحث‌هایی در سراسر جهان شده است. هیچ موضوعی نگران‌کننده‌تر از افزایش دمای زمین و تغییرات آب و هوا وجود ندارد، ولی این موضوع جدیدی نیست و بوم‌شناسان از دهه ۱۹۶۰ در این مورد هشدار داده‌اند. سال ۱۹۹۲ در کنفرانس ریو، رهبران ۱۷۳ کشور سندی را با عنوان دستور کار ۲۱ تصویب کردند تا جهان را در مسیر دستیابی به توسعه پایدار قرار دهند، به نوعی که سند توافق با نسل‌های آینده بشمار می‌رفت. در شرایطی مشابه، اجلاس جهانی دو سند مهم را تصویب کرد: منشور زمین^۲ و معاهده آموزش محیط زیست برای جوامع پایدار و مسئولیت‌های جهانی. در سال ۲۰۰۲، سازمان ملل بحث دهه آموزش برای توسعه پایدار (۲۰۰۵-۲۰۱۴) را آغاز کرد. جهان به شیوه‌های گوناگون در صدد است مانع وقوع رویدادهای ناگوار شود.

1. Intergovernmental Panel of Climatic Changes

2. Earth Charter

با وجود این ما هنوز هم نگران هستیم و چالش‌های مهمی پیش رو داریم.

- نقش آموزش در چنین شرایطی چیست؟

- این پرسشی است که ما در این کتاب آن را بررسی خواهیم کرد.

من از طریق منشور زمین و آموزش محیط زیست با آموزش برای توسعه پایدار آشنا شدم و معتقدم که ارتباطی پایدار بین سند ابتکاری منشور زمین و دهه آموزش برای توسعه پایدار وجود دارد. میخائیل گورباچف، رئیس انجمن بین‌المللی صلیب سبز، منشور زمین را سومین ستون توسعه پایدار می‌داند. اولین ستون، منشور بیانیه سازمان ملل و دومین ستون اعلامیه حقوق بشر است. او تأکید می‌کند که منشور زمین باید «در سراسر جهان از سوی جامعه بین‌المللی تصویب گردد» (In Coreovan, ed., 2005:10). منشور زمین برای اهداف هزاره سازمان ملل منبع الهام اخلاقی بوده است. پیتز بلیز کورکوران، استاد دانشگاه فلوریدا گلف کوست، می‌افزاید که منشور زمین یک «روزنه امید» است (ibid., 16) که بر مفهوم جدید «سبک زندگی» پایدار متمرکز است. میریان ویللا، مدیر اجرایی ابتکار عمل بین‌المللی منشور زمین، در مورد اهمیت و تاریخچه آن مطالبی کوتاه نوشته است (ibid., 17-22) و می‌گوید که فرآیند مذاکره با نظارت موريس استرانگ، دبیر کل اجلاس زمین در سال ۱۹۹۲، در همه‌قاره‌ها به این سند، اعتبار جهانی داده است: منشور زمین، جنبش جامعه مدنی در سراسر جهان است تا «اتفاق نظر و ارزش‌های عمومی را پایه‌گذاری کنند» (ibid., p.22) در حالی که همزمان در جستجوی سبک زندگی پایدار و منصفانه است.

منشور زمین پتانسیل آموزشی بسیار قوی‌ای دارد، که هنوز در آموزش رسمی و غیررسمی بررسی نشده است و می‌تواند از طریق گفتگوی میان فرهنگی، به غالب شدن تعارض کنونی در تمدن ما کمک کند. در حال حاضر، ما بحران تمدن انسانی را پشت سر گذاشته‌ایم. آموزش راه مؤثری برای غلبه بر این بحران خواهد بود. اصول و ارزش‌های منشور زمین می‌تواند پایه و اساس ایجاد یک سیستم آموزشی جهانی منحصر به فرد با همکاری یونسکو باشد و این سیستم آموزشی جهانی می‌تواند بنیادی مشترک برای همه سیستم‌های ملی آموزش باشد. مسئله فقط ایجاد سیستمی نیست که ایدئولوژی منحصر به فردی داشته باشد، بلکه مسئله تأکید بر موارد مشترک است. در صورت عدم دستیابی به نقاط مشترک، بشریت چالش‌هایی را پیش رو خواهد داشت. به‌ویژه باید بر مواردی که ما را به هم نزدیک‌تر می‌کند تأکید کنیم، نه بر تفاوت‌هایمان. به‌رغم تفاوت‌های فرهنگی، سیستم‌های آموزشی در سراسر جهان مشابه‌اند که فواید و ایرادهایی دارد. ایراد آن ساختار انعطاف ناپذیر مقاومت در برابر تغییرات است، مزیت آن نیز نوآوری ارائه شده در سیستمی است که به راحتی می‌تواند در سیستم‌های دیگر اثرگذار باشد.

آشکار است که انحطاط محیط زیست سبب کشمکش بین انسان‌ها می‌شود. در بسیاری از موارد، منشور زمین برای رفع تعارض‌هایی که قبلاً به روش ناپایدار تولید شده و در بازآفرینی حیات ما و نیز عمدتاً در میان جوانانی که اصول آن را پذیرفته‌اند، به کار می‌رود. این منشور به ما کمک می‌کند تا بر بنیادگرایی که امروزه زندگی مسالمت‌آمیز ملت‌ها را به چالش می‌کشد، غلبه کنیم.

همان‌طور که آبلاردو برنزا^۱، استاد دانشگاه سازمان ملل درمورد صلح اظهار داشته، اصل مسئولیت جهانی ثبت شده در مقدمه منشور زمین «اعلامیه حقوق بشر را کامل می‌کند و هر فرد را به عنوان یک شهروند جهانی به رسمیت می‌شناسد» (ibid., u3). همچنین هر شخص به عنوان جزئی از کل، مسئول جامعه زمین است، هر چند مسئولیت‌ها و نقش‌های متفاوتی بر عهده دارد.

راهکارهای تلفیق منشور زمین با سایر معاهدات و اسناد سازمان ملل بسیار مورد استفاده قرار گرفته تا پتانسیل متغیر آن را توسعه دهد. در میان این اسناد، می‌توان بر فعالیت جهانی برای آموزش. دهه آموزش خواندن و نوشتن، دهه آموزش برای یک جهان پایدار، اعلامیه حقوق کودکان، دستور کار ۲۱ و پیشگیری از ایدز تأکید کرد. واضح است که ارزش‌های مرتبط با اعلامیه هزاره با ارزش‌هایی که در منشور زمین از آنها حمایت می‌شود، هماهنگ است: آزادی، برابری، همبستگی، شکیبایی، احترام به طبیعت، مسئولیت مشترک.

لئوناردو بوف^۲، یکی از بنیان‌گذاران الهیات آزادی خواه و عضو کمیسیون منشور زمین، تأکید می‌کند که منشور زمین «به دیدگاه منسجم و کل‌نگرانه مشکلات زیست محیطی و اجتماعی بشر کمک زیادی می‌کند» (ibid.,). او همچنین تأکید می‌کند که زندگی انسان بخشی از کل حیات اوست، پس باید با عشق که قدرتمندترین انرژی درون موجودات در جهان است، از زندگی مراقبت کند (ibid., 44).

دستور کار ۲۱ و منشور زمین با هم تلاقی یافتند، چون جنبه‌های

1. Abelardo Brenza

2. Leonardo Boff

مشابه و مکمل بسیاری دارند. یک الگوی جدید توسعه مستلزم حمایت اخلاقی جدیدی است.

با وجود این، هنوز از یک انسجام واقعی دور هستیم. منشور زمین بر اساس اصول و ارزش‌های اساسی که مردم و دولت‌ها را به سوی توسعه پایدار هدایت می‌کند، به عنوان چارچوب اخلاقی دستور کار ۲۱ به کار می‌رود. با تصویب سازمان ملل (ما هنوز به این مسئله می‌پردازیم)، منشور زمین از لحاظ پایداری، برابری و عدالت مشابه اعلامیه حقوق بشر است.

طرح منشور زمین الهام بخش منابع گوناگونی است، از جمله بوم‌شناسی، آداب و رسوم مذهبی، ادبیات اصول اخلاقی جهانی، محیط زیست و توسعه، شیوه کار افرادی که سبک زندگی پایدار دارند، همچنین اعلامیه‌ها و معاهدات بین دولتی و غیردولتی مرتبط. در این مفهوم، این منشور یک مکمل اساسی برای دهه آموزش برای توسعه پایدار است.

در مؤسسه پائولو فریرا^۱، ما منشور زمین را به عنوان یک دعوتنامه از سوی زمین، یک پیغام، یک راهنما برای دستیابی به زندگی پایدار و ندایی برای اقدام در نظر می‌گیریم. با این دیدگاه اخلاقی، منشور زمین را موضوع مولد نوسازی همه طرح‌هایمان، از قبیل آموزش بزرگسالان، آموزش خواندن و نوشتن، آموزش شهروندی، برنامه آموزشی، آموزش عامه مردم و غیره، همچنین یک موضوع میان رشته‌ای به شمار می‌آوریم. به منظور دستیابی به این هدف، ما مفهوم و دیدگاه تعلیم و تربیت زیست محیطی^۲ (که در ابتدا آموزش توسعه پایدار نامگذاری شده بود)، همچنین آموزش صحیح برای منشور زمین، آموزش زیست محیطی و آموزش

1. Paulo Freire Institute

2. Ecopedagogy

برای توسعه پایدار را خلق کرده‌ایم. در نتیجه اقدامات مذکور، من و آنجلا آنتونزا، مدیر آموزشی PFI، متنی را در مورد تعلیم و تربیت زیست محیطی در کتاب *The Earth Charter in Action* که پیتر بلز کورکوران (۲۰۰۵) آماده کرده بود، منتشر کردیم.

به نظر ما، توسعه پایدار، رؤیای یک زندگی ایده‌آل است؛ همبستگی پویا با دیگران و محیط زیست و نیز هماهنگی میان تفاوت‌هاست. پائولو فریر نه به دلیل پشتکارش، بلکه به دلیل یک «ضرورت وجودی و تاریخی» ابراز امیدواری کرده و آن را در کتاب *Pedagogy of Hope* ارائه کرده است (Freire, 1992). بر اساس سرلوحه این کتاب ما تأکید می‌کنیم که امروزه پایداری نشان‌دهنده امیدواری است، بنابراین، پایداری تبدیل به یک ضرورت وجودی و تاریخی شده است. همان‌گونه که کارلوس رودریگز براندائو بیان می‌کند (2008: 136) پایداری نقطه مقابل هر چیزی است که حاکی از عدم تعادل، رقابت، تعارض، طمع، فردگرایی، سلطه‌گری، نابودی، سلب مالکیت، اکتساب مادی نامتعادل و غیرضروری، با توجه به تغییر و تحول اجتماعی محیط زیست یا جامعه است. بنابراین، پایداری، روش مساوات‌طلبانه جدیدی است، روشی آزاد، منصفانه، کلی و منسجم تا مردم را برای بنا نهادن قلمرو زندگی اجتماعی‌شان گرد هم آورد، آن هم در زمانی که آنها محیط زیست پایدار طبیعی‌شان را که در آن زندگی می‌کنند و برای زندگی کردن و با هم بودن به آن وابسته‌اند، کنترل می‌کنند یا تغییر می‌دهند.

اولین برخورد با فرهنگ پایداری به نظر عجیب، دشوار و پیچیده است، چون نگاه ما به واقعیت‌ها متفاوت است.

-
1. Angela Antunes
 2. Carlos Rodrigues Brandao

به منظور تحقق بخشیدن اصل پایداری در طرح‌هایمان و در طرح توسعه نهادی، ما برنامه آموزش زمین را از سالیان پیش توسعه داده‌ایم (Gadotti, 2001) و این به معنی همان تعلیم و تربیت زیست‌محیطی متمرکز بر نمونه پایداری بوم‌شناختی است. همان‌گونه که پائولو فریر در آخرین کتابش آورده است:

تصمیم ما مبنی بر مبارزه برای اصول اخلاقی اساسی از قبیل احترام به زندگی بشر، حیات جنگل‌ها، رودخانه‌ها، پرندگان و حیوانات دیگر ضروری است. من به عشق میان مردان و زنان و انسان‌ها معتقد نیستم، چنانچه قادر به عشق ورزیدن به جهان هستی نباشیم. در پایان این قرن، بوم‌شناسی اهمیتی اساسی پیدا می‌کند. این باید در تمام شیوه‌های آموزشی که بنیادی، حیاتی و آزادی‌بخش (...) هستند ملموس باشد. در این مفهوم، به نظر من دوگانگی عذاب‌آوری به چشم می‌خورد تا بیان ریشه‌ای و ترقی‌خواهانه و همزمان، شیوه انکار زندگی. شیوه‌ای که دریا، آب و زمین را آلوده می‌کند؛ شیوه‌ای که جنگل‌ها را ویران، درختان را نابود و حیوانات و پرندگان را تهدید می‌کند (Freire, 2000:66-67).

پائولو فریر نویسنده کتاب معتبر *Pedagogy of the Oppressed* معتقد است که در حال حاضر، ما زمین را به عنوان یک شیء سرکوب شده در نظر می‌گیریم، هر چند که به تعلیم از سوی این زمین سرکوب شده نیاز داریم. بنابراین ما به تعلیم و تربیت زیست محیطی نیازمندیم.

تعلیم و تربیت زیست محیطی نوعی آموزش است که بر زندگی متمرکز دارد: به مردم، فرهنگ‌ها، شیوه‌های زندگی، احترام به هویت و تنوع اهمیت می‌دهد و انسان‌ها را به عنوان موجودات همواره در

جنب و جوش در نظر می‌گیرد، موجوداتی که «ناقص» هستند. طبق نظر پائولو فریر (۱۹۹۷)، انسان‌ها موجوداتی‌اند که پیوسته در حال پیشرفت، یادگیری و برقراری روابط متقابل با دیگران و با جهان هستی هستند. آموزش برتر کنونی هنوز بر پایه سنت متمرکز است و در جنبه‌های ثابت، و به دلیل روش ارزیابی سبب تحقیر نوآموز می‌شود. در تعلیم و تربیت زیست محیطی، آموزگار باید از دانش‌آموز استقبال کند. حمایت و مراقبت، پایه و اساس آموزش برای توسعه پایداری است و سازمان ملل از سال ۲۰۰۲ با اختصاص یک دهه به آن، آن را ارتقاء داده است.

تعلیم و تربیت زیست محیطی و آموزش برای توسعه پایداری بسیار با هم مرتبط هستند. همان‌طور که گروهارلم براندلند^۱ در مقدمه گزارش سازمان ملل «آینده مشترک ما» گفته است:

چنانچه ما نتوانیم کلمات را در قالب زبان درآوریم و به فکر و قلب افراد پیر و جوان دست یابیم، نخواهیم توانست تغییرات گسترده اجتماعی را اعمال کنیم که برای اصلاح دوره توسعه ضروری است.

این یکی از کارهای آموزش برای توسعه پایداری است.

- چرا ترجیح می‌دهم در مورد آموزش برای زندگی پایدار یا به زبان ساده‌تر آموزش برای پایداری صحبت کنم؟
- من فکر می‌کنم آموزش برای توسعه پایداری یک مفهوم محدود و روشی برای محدود کردن آموزش است. این مفهوم محدوده لازم را برای ساخت مفهوم سازماندهی شده آموزش ندارد. همان‌طور که لئوناردو بوف در آثارش بیان کرده، مفهوم پایداری، جانشینی است.

مفهوم ESD (آموزش برای توسعه پایدار) امکان بالقوه فراتر رفتن از مفهوم مبهم و پیچیده توسعه را ندارد، فقط یک دیدگاه انتقادی در مورد آموزش برای توسعه پایدار می‌تواند ما را هدایت کند. بی‌شک ما با چنین مفهوم متناقضی، همچنین چند مورد دیگر، به کار خود ادامه می‌دهیم، گرچه محدودیت‌های آنها را نادیده نمی‌گیریم. این چیزی است که به ما امکان می‌دهد از آن فراتر رویم. از طرف دیگر، مسئله این نیست که موقعیت‌ها بین پایداری و توسعه یا بین پایداری و آموزش برای توسعه پایدار در مقابل هم قرار گیرند. مسلماً بدون بحث از شیوه‌های بی‌فایده می‌توانیم تفاوت‌ها را به طور دقیق بیان کنیم.